

№ 27 (800)
Ліпень 2020 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

kazeta.by

bfk.by

У нумары:

- ☞ **Выданне: Канстытуцыя П. Орліка па-беларуску – стар. 2**
- ☞ **Асобы: юбілеі пісьменніка У. Дубоўкі і спевака М. Забэйды-Суміцкага – стар. 5 і 7**
- ☞ **Неабыякавае: знікаюць старыя могількі былых хутароў – стар. 6**

Як цудоўна з сябрамі разам зноў нам пабыць

У Лідзе, сёлетняй культурнай сталіцы краіны, прайшоў XV фестываль нацыянальных культур.

«Суквецце сяброўства» – важная падзея для нашага шматнацыянальнага рэгіёну, бо на Лідчыне ў згодзе жывуць прадстаўнікі больш чым пяцідзясяці нацыянальнасцяў: беларусы, рускія, палякі, украінцы, літоўцы, яўрэі, немцы, армяне, азербайджанцы, татары ды інш. Фестываль прайшоў у мурах старажытнага Лідскага замка, а галоўнае – у вельмі цёплай сардэчнай атмасферы, сабраўшы на адной сцэне лепшых сяброў.

Пад гукі прыгожай і роднай кожнаму беларусу песні «Радзіма мая дарагая» прадстаўнікі розных суполак выйшлі на сцэну пад імпрэзіраванай аркай з беларускіх ручнікоў. А потым па добрай тра-

дыцы віталі ўдзячных глядачоў на розных мовах.

У атмасферу святочнага дня, якую хацеў было, але не змог сапсаваць дробны дожджык, яркіх фарбаў дадаў непаўторны канцэрт. У ім спляліся выступленні творчых аматарскіх калектываў: раённай арганізацыі грамадскага аб'яднання «Саюз палякаў на Беларусі» (народны ансамбль польскай песні «Крэсавяцы»), рэгіянальнага мемарыяльна-культурнага грамадскага аб'яднання (салістка ансамбля яўрэйскай музыкі «Шалом Кацярына Клімовіч»), раённай арганізацыі «Трэмбіта» грамадскага аб'яднання ўкраінцаў «Ватра» (вакальны ансамбль «Смярычка»). У выкананні мастацкіх калектываў Палаца культуры г. Ліды прысутныя пачулі і пабачылі рускія, бела-

рускія, украінскія, польскія песні і танцы. Глядачоў радавалі сваёй творчасцю калектыву рэтра-песні «Мерыдыян», харэаграфічны калектыву народнага танца «Чаравічкі» ды інш.

Наведнікі фестывалю «Суквецце сяброўства» дружнымі воплескамі віталі выступленні прадстаўнікоў нацыянальных суполак. Нікога не пакінулі абыякавымі

такія любімыя мелодыі, як «Распрагайце, хлопцы, коней», «Ой, на гары два дубкі», «Хороши весной в саду цветочки», «Ой, пад вішняю» да інш. Лідчане былі ўдзячныя выступоўцам за шматлікія станоўчыя эмоцыі, за адданасць культуры свайго народа.

Паводле сайта газеты «Лідская газета»

Тра міхулае Сёхня Дзеля будучыкі
Краязнаўчая газета

Сябры! Падпісацца на газету можна з любога месяца. Будзьма разам і пашырайце кола чытачоў ды падпісчыкаў!

падпісны індекс:
індывідуальны - 63320
ведамасны - 633202

Нашы віншаванні

ГА «Беларускі фонд культуры» і рэдакцыя «Краязнаўчай газеты» шчыра віншуюць нашага даўняга сябра, члена Выканкама нашай грамадскай арганізацыі, дырэктара Музея тэатральнай і музычнай культуры Беларусі **Зінаіду Лявонаўну КУЧАР** з прысваеннем ёй высокага звання «Заслужаны дзеяч мастацтваў Рэспублікі Беларусь».

Зычым Вам, дарагая Зінаіда Лявонаўна, моцнага здароўя, дабрабыту, плённага музейнага жыцця, цікавых знаходак і цікаўных наведнікаў!

«Канстытуцыя Піліпа Орліка» выйшла па-беларуску

Нашыя паўднёвыя суседзі ўкраінцы называюць яе «Першай Канстытуцыяй Украіны» і нават першай Канстытуцыяй у Еўропе. Гэты знакавы гістарычны дакумент быў створаны яшчэ ў 1710 г. яркай асобай – гетманам Піліпам Орлікам, якому ўсталяваны прыгожы помнік у Кіеве, мемарыяльныя знакі ў розных месцах, яго іменем названы вуліцы... Але не ўсе ведаюць – і ва Украіне, і ў Беларусі, што Піліп Орлік ураджэнец нашай зямлі. Ён нарадзіўся ў вёсцы Касута непадалёк Вілейкі. Так, аўтар «Першай Кан-

стытуцыі Украіны» (арыгінальная назва «Устава правоў дывольнаспяў Войска Запарожскага») – родам з Беларусі.

Ініцыятары выдання – Мінскае гарадское таварыства ўкраінцаў у Беларусі «Заповіт» і Амбулада Украіны ў Беларусі. Пе-

рклад тэксту Канстытуцыі на беларускую мову выканаў Ягор Сурскі. Усе выдавецкія і паліграфічныя работы выкананыя ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі.

Выхад унікальнага выдання супаў з часам, калі ва Украіне святкуюцца Дзень Канстытуцыі.

Алесь СУША,
намеснік генеральнага дырэктара Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі

На тым тыдні...

Ратуемся спадчынай

У Навасёлкаўскай СШ Пастаўскага раёна ў канцы чэрвеня адкрылася **выстава-музей Ліліі Зарэцкай**, жыхаркі аграгарадка, сябра Беларускага саюза майстроў народнай творчасці, вышывальшчыцы. Задума стварыць музей належыць старшыні Навасёлкаўскага сельсавета Канстанціну Мядзведзеву. А зыходным пунктам стаў леташні Міжнародны фестываль «Звіняць цымбалы і гармонік», пад час якога ў Пастаўскім Доме рамэстваў была разгорнутая выстава майстрых. Амаль усе рамонтныя работы ў будучым музеі выканалі сваімі сіламі сын і дочкі майстрыхі. У ім размешчаны карціны, дываны, ручнікі, палавікі, падушчкі, зробленыя Л. Зарэцкай.

Па жаданні майстрыхі першымі наведнікамі незвычайнага музея сталі школьнікі. Да слова, гэта другі праект, рэалізаваны мясцоваю ўладай сумесна са школай (5 гадоў таму тут з'явілася экспазіцыя, прысвечаная землякам, якія загінулі ў Вялікую Айчынную вайну, гісторыі Навасёлка і былога калгаса імя Суворова).

9 ліпеня ў Мастацкай галерэі Міхаіла Савіцкага адбылося адкрыццё выставы скульптуры, жывапісу і графікі сябра Беларускага саюза мастакоў Юрыя Анушкі

«**Стужка часу**». Прадстаўлены больш за 70 працаў. Асноўную частку экспазіцыі ўтварае рэтраспектыва скульптурных твораў з пачатку 2000-х гг. да нашага часу, а таксама жываліс і графіка 1980–1990-х гг. Аўтар працуе з рознымі матэрыяламі, пераважна з металам: бронза, сілумін, алюміній; выкарыстоўвае дрэва, граніт, вапняк, шкло, мрамур. Характэрнай асаблівасцю яго тэхнікі можна назваць пошукі ўвядзення колеру і эмаляў у скульптурныя формы.

Нарадзіўся Ю. Анушка ў 1963 г. у в. Логаўска Слабада Мінскага раёна. У 1981 г. скончыў Рэспубліканскую школу-інтэрнат па музыцы і выяўленчым мастацтвам імя І.В. Ахрэмчыка, у 1990 г. – Беларускі дзяржаўны тэатральна-мастацкі інстытут (аддзяленне скульптуры). Удзельнік рэспубліканскіх, замежных і міжнародных выставаў і пленэраў. Працы захоўваюцца ў Нацыянальным мастацкім музеі Рэспублікі Беларусь, Нацыянальным цэнтры сучасных мастацтваў і ў прыватных калекцыях Беларусі, Польшчы, Германіі, Чэхіі, Нідэрландаў, Аўстрыі. Перад вернісажам ён адзначыў: «Я заўважыў,

праз дзесяць гадоў цалкам прапрацаваліся і з'яўлялася жаданне мяняцца кардынальна. Таму і захацелася паказаць найбольш поўна, што хвалявала ў той ці іншы перыяд, як гэта адбывалася, што цікавіла і што натхняла, што перажываў».

Выстава працуе да 2 жніўня.

13 ліпеня больш за 100 грамадскіх аб'яднанняў свету заклікалі ААН дадаць новы артыкул ва Усеагульную дэкларацыю правоў чалавека – **аб усеагульным праве на здаровае навакольнае асяроддзе**. Зварот падтрымала і беларуская прыродаахоўная арганізацыя «Ахова птушак Бацькаўшчыны». Каб дасягнуць мэты, найбуйнейшая прыродаахоўная асацыяцыя свету «BirdLife International» запусціла кампанію #1PlanetRight, якую падтрымалі больш чым у 100 краінах свету. Ініцыятары накіравалі Генеральнаму сакратару ААН Антонію Гутэрышу ліст з афіцыйным запытам, а таксама запусцілі глабальную петыцыю.

Аднаведна дадзеным СААЗ 23 % усіх смерцях у свеце звязаныя з парушэннем і разбурэннем прыроднага асяроддзя, сотні мільёнаў чалавек пакутуюць ад хваробаў, звязаных з нездаровым асяроддзем. Дадайце сюды змяненні клімату, што спрычыняюцца да частых і моцных ураганаў, сушы, лясных пажараў і павышэння ўзроўню мора. Прычыны пандэміі COVID-19 карэняцца ў страце біялагічнай разнастайнасці і нелегальным гандлі дзікімі жывёламі. Неабходнае «з'яўленне» аднаўленне, зазначаюць ініцыятары петыцыі, каб вярнуць грамадства на былыя пазіцыі пасля пандэміі. Новую пазіцыю ў Усеагульную дэкларацыю правоў чалавека плануюць ўключыць да 2023 г.

Сярод запатрабаваных гаспадарнічных культур асаблівае месца займае цыбуля. Аднак агароднікі ведаюць, што, каб атрымаць добры ўраджай, трэба правільна выбраць сорт і ведаць асноўныя правілы высадкі і догляду. ГА «Беларускі зялёны крыж» сёлета праводзіць **сорта-**

выпрабавальны эксперымент па вырошчванні цыбулі на базе 28-і сельскіх школ Віцебскай, Гомельскай і Мінскай абласцей. У ліку ўдзельнікаў цікавага і карыснага даследавання і Опсаўскі яслі-сад – сярэдняя школа. Атрымаўшы ад арганізатараў метадычныя матэрыялы, насенне і ўгнаенні, калектыў устаноў пасадзіў 3 сарты цыбулі нідэрландскай селекцыі і 2 – беларускай. Апрабавалі рассадны безрассадны спосабы вырошчвання. Падключыліся многія вучні і педагогі. Вынікі доследу скрупулёзна фіксавалі ў спецыяльным дзённіку па прапанаванай схеме.

Першыя вынікі опсаўскіх даследчыкаў выклікалі гонар за сарты беларускай селекцыі, адзін з якіх, «Скарб Літвінаў», і ўзначаліў рэйтынг.

Эксперымент, што праходзіць у рамках праекта «Школьны сад», працягнецца да верасня. Увосені удзельнікі абмяркуюць вынікі і акрэсліць планы правядзення новых сельскагаспадарчых ініцыятываў.

Пенсіянеры, якія наведваюць аддзяленне дзённага перабывання Быхаўскага раённага цэнтра сацыяльнага абслугоўвання насельніцтва, паспелі пасябраваць, а ўмацаваць цёплыя стасункі дапамагла творчасць. Але апошнім часам у сувязі з абмежаваннямі ў наведванні цэнтра з'явіліся пэўныя праблемы. На выручку прыйшоў інтэрнэт.

Перапіскі ў сацыяльнай сетцы «Однокласники» і створаны ў Вайберы групы чат сталі віртуальнай платформай для творчасці. Дыстанцыйная праца з людзьмі паважнага веку падштурхнула кіраўніка гуртка «Супер-бабушкі» і ансамбля «Соловушкі» Людмілу Дзярноюўскую арганізаваць для іх анлайн-конкурс «**Летні фантазіі**». Мерапрыемства было сустрэтае з энтузіязмам. Вынікі конкурсу неўзабаве агучаць, а пераможцы атрымаюць дыпламы і сувеніры.

Скарыстаная інфармацыя з сайтаў газет «Пастаўскі край», «Маяк Прыдняпроўя» (Быхаў), «Браслаўская звязда», паведальненняў Мастацкай галерэі Міхаіла Савіцкага, ГА «АПБ»

Праца на карысць гісторыі і архітэктуры малой радзімы

(З досведу дзейнасці Студэнцкага навуковага таварыства гісторыі архітэктуры і краязнаўства імя С.Д. Шабунеўскага Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта транспарту)

Даклад Яўгена МАЛІКАВА, дацэнта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта транспарту, г. Гомель

(Заканчэнне.
Пачатак у № 25–26)

Удзельнікі студэнцкага таварыства таксама прапанавалі сваю дапамогу ў гэтай пачэснай справе. У 2018 г. тады яшчэ студэнтка 5 курса Юлія Мішчанка (родом з Мазыра), маючы мінімальныя абмерныя чарцяжы і некалькі фотаздымкаў пачатку XX ст., распрацавала праект аднаўлення і прыстасавання былых фабрычных і кляштарных будынкаў пад сучасныя грамадска-рэлігійныя патрэбы, выканал камп'ютарную мадэль. На аснове гэтых распрацовак у гэтым жа годзе студэнты-архітэктары 1 курса выканалі маштабны макет прапанаванага праекта аднаўлення, які ўвесну 2019-га быў перададзены ў кляштарны комплекс, дзе стаў жывым увасабленнем далейшых перспектываў гэтага ўнікальнага для Гомельшчыны аб'екта гісторыка-архітэктурнай спадчыны.

Супрацоўніцтва з гомельскімі музеямі

Асобнай старонкай дзейнасці таварыства стала супрацоўніцтва з мясцовымі музеямі: Гомельскім палацава-парковым ансамблем, музеем гісторыі горада Гомеля і асабліва – з Веткаўскім музеем стараабрадніцтва і беларускіх традыцыяў. Гэтае супрацоўніцтва адбываецца па розных накірунках: дапамога ў пошуку і транспарціроўцы разна-

стайных аб'ектаў традыцыйнай культуры, у тым ліку элементаў архітэктурных збудаванняў, стварэнне і афармленне фрагментаў будучых тэматычных выставаў і, вядома, іх актыўнае наведванне.

Яскравым прыкладам такога супрацоўніцтва стала распрацоўка і стварэнне двух адмысловых стэндаў, прысвечаных жыццю і творчай спадчыне С. Шабунеўскага (выканаўцы Ірына Отрахава і Ірына Пятчкіна). Стэнды сталі важнымі элементамі выставы, прысвечанай 150-гадоваму юбілею славянскага гамельчаніна, што ўлетку 2018 г. адкрылася ў палацы Румянцавых і Паскевічаў.

У планах студэнтаў – прыняць удзел у распрацоўцы і стварэнні іншых музейных экспазіцыяў, напрыклад, для манастырскага музея ў Юравічах, гісторыка-этнаграфічнай экспазіцыі ў музеі БелДУТ.

Пленэр пляжнай скульптуры

У ліпені 2006 г. група мінскіх і гомельскіх адмыслоўцаў на беразе Сожа вырабілі з пяску вялікую скульптуру цмока, чья выява часта сустракаецца ў мясцовай разьбе па дрэве. Непасрэдным удзел у гэтым прынялі студэнты-архітэктары БелДУТ, чым вельмі здзівілі мінскіх скульптараў, якім у іншых гарадах ніхто ніколі не дапамагаў. Стварэнне пясчанай скульптуры Гомельскага цмока паклала пачатак яшчэ аднаму накірунку

працы студэнцкага таварыства – пленэр пляжнай скульптуры. І калі ў першым пленэры студэнты былі толькі памочнікамі, то ў наступных сталі паўнапраўнымі аўтарамі і выканаўцамі незвычайных твораў. Будаўнічым матэрыялам для скульптураў з'яўляюцца выключна пясок і рачная вада.

На першы погляд, стварэнне пясчаных скульптураў на гарадскім пляжы мае мала агульнага з архітэктурай, аднак для студэнтаў, якія вывучаюць дысцыпліну «Скульптура», такі пленэр дае ўнікальную магчымасць творчага увасаблення незвычайных ідэяў, звязаных з культураю Беларусі.

У 2010 г. Беларусь святкавала 600-годдзе бітвы пад Грунвальдам. У гонар гэтай круглай даты ўдзельнікі таварыства ўзвялі на беразе Сожа пясчаную скульптуру «Грунвальдскі замак» вышыняю тры метры – з вежамі, байніцамі, брамаю, дробнымі архітэктурнымі дэталямі. Наступным летам з'явіўся чарговы ўнікальны і малавядомы вобраз старабеларускай культуры Гомельшчыны – пясчаная копія драўлянай царквы XVIII ст. у стылі барока, арыгінал якой знаходзіцца ў в. Старая Беліца. А ў 2012 г. студэнты ўвасобілі мару многіх гамельчаняў – метро.

Экспурсіі

Часта здараецца так, што, ведаючы найбольш выбітныя помнікі архітэктуры іншых гарадоў свету, студэнты не ведаюць старых помнікаў, размеш-

чаных у сваім горадзе і сваёй краіне. Таму асобным напрамкам дзейнасці таварыства з'яўляюцца экскурсіі.

Першыя экскурсіі былі накіраваныя менавіта на вывучэнне малавядомай гісторыка-архітэктурнай спадчыны роднага горада. Безумоўна, ладзяцца экскурсіі для ўдзельнікаў таварыства і па Гомельскай вобласці і Беларусі. Пад час іх студэнты выяўляюць для сябе тыя праблемныя

юць шматлікія прыклады каваных і літых крыжоў і агароджаў.

Шмат гадоў удзельнікі таварыства напярэдадні Дзядоў прыбіраюць старыя закінутыя пахаванні на Засожскіх Навабеліцкіх могілках. Папярэднічае працы па прыборцы лісця і смецця абавязковая гістарычная экскурсія па могілках, якую праводзіць аўтар гэтага артыкула. Пад час яе студэнты могуць пабачыць не толькі старыя надмагіллі з надпісамі на рускай, польскай, нямецкай мовах, але і даведацца аб жыцці вядомых сто гадоў таму і болей гамельчаняў.

Была праведзеная таксама велізарная праца па перапісцы дадзеных па пахаваных людзях, абытафіксацыя помнікаў і вырабаў металапластыкі таго перыяду. Сабраная фотабаза мяркуецца для выкарыстання ў навуковых

месцы, дзе яны маглі б прыкласці свае творчыя здольнасці. Акрамя гарадоў і мястэчак роднай краіны ўдзельнікі таварыства за шмат гадоў наведвалі помнікі ў Кіеве, Чарнігаве, Львове, Вільні, Рызе, Адэсе, Маскве, Смаленску і Санкт-Пецярбургу.

Вопыт і веды, атрыманыя пад час спазнаваўчых экскурсіяў, неаднаразова спатрэбяцца студэнтам на будучыню.

Вывучэнне і добраўпарадкаванне Засожскіх Навабеліцкіх могілак г. Гомеля

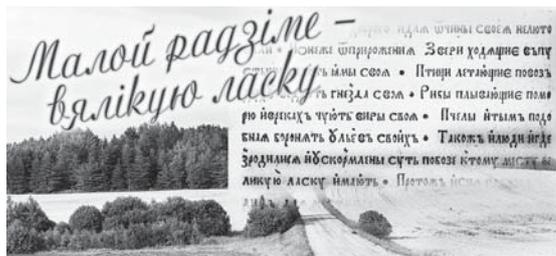
На тэрыторыі Гомеля заваліліся толькі адны гістарычныя могілкі – Засожскія Навабеліцкія, дзе маюцца надмагільныя помнікі канца XIX – пачатку XX ст. Многія з гэтых помнікаў з'яўляюцца ўнікальнымі ўзорамі мемарыяльнай архітэктуры малых формаў таго часу. Вялікую цікавасць уяўля-

і спазнавальных мэтах (з яе дапамогай ужо ўдалося дапамагчы грамадзяніну Украіны, які жыве ў Польшчы, адшукаць магілу продкаў, а таксама жыхару Гомеля). Такая праца дапамагае студэнтам пазнаёміцца з вырабамі майстроў па мастацкай апрацоўцы каменю і металу канца XIX – пачатку XX ст., а таксама лепш зразумець і адчуць неведомыя старонкі гісторыі роднага горада.

За час сваёй 15-гадовай бескарыслівай працы па вывучэнні і папулярызацыі сярод моладзі гісторыка-культурнай спадчыны Гомельшчыны, дзейнасць Студэнцкага навуковага таварыства гісторыі архітэктуры і краязнаўства імя С.Д. Шабунеўскага БелДУТ неаднаразова адзначалася лістамі ўдзячнасці, публікацыямі ў мясцовых і рэспубліканскіх газетах, рэпартажах па тэлебачанні.

Фота з форуму краязнаўцаў Наталі КУПРЭВІЧ

вядома, што яго падараваў трабскай царкве полк расійскай арміі, што праходзіў тут у XIX стагоддзі. А напісаны абраз у памяць аб цудоўным выратаванні царскай сям'і пад час крушэння царскага цягніка 17 кастрычніка 1888 года. Крушэнне было ў Борках па дарозе з Крыма. Загінула вельмі шмат людзей, у тым ліку і прыслуга царскай сям'і. А ўсе асобы манаршай сям'і засталіся цэлымі. Падзея была ўспрынятая як чуд. У Расіі былі пабудаваныя новыя царквы, напісаныя абразы. Вось і Трабскі абраз, які быў уласнасцю ваеннай паходнай царквы, перад якой прасілі Святога Георгія аб заступніцтве, аб сіле і моцы ў барацьбе з ворагамі, служыць сучаснаму трабскаму вернікам і сёння. Асаблівым яго размяшчэнне ў нас лічыцца яшчэ і таму, што не адно дзесяцігоддзе афіцэры і салдаты вайсковай часці прыходзяць да абразца, каб прасіць аб дабрадзейнасці.

Захаваліся магілы святароў, якія тут служылі. Арыўна царквы не захавалася, а таму аб яе настаяцелях можна меркаваць па надпісах на надмагільных помніках: протаіерэй Іустын Міхайлавіч Смяткоўскі (памёр у 1908 годзе), протаіерэй Васіль Іванавіч Феафану (памёр у 1944 годзе), протаіерэй Іаан Фоцывіч Ржэцкі (памёр у 1953 годзе) і яго жонка матушка Аляксандра Міхайлаўна (памерла ў 1957 годзе). Вядома, што Ржэцкія – гэта бацькі актрысы Беларускага дзяржаўнага тэатра імя Янкі Купалы, народнай артысткі СССР Лідзіі Іванаўны Ржэцкай. Жыхары Трабаў успамінаюць, што Лідзія прыехала толькі праз некалькі дзён пасля пахавання маці і горка аплакавала яе на магіле. Вясковым жыхарам было складана зразумець, што Лідзія Ржэцкая была членам кампартыі і дзяржаўным служачым, не магла прылюдна пайсці ў царкву. Яна нікому не прызнавалася, што яе бацька – святар. У той час гэта магло каштаваць ёй не толькі кар'еры, волі, але нават і жыцця.

Вахта памяці ў вёсках

У рамках святкавання чарговай гадавіны вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў і Дня Незалежнасці Рэспублікі Беларусь супрацоўнікі Карэліцкай раённай бібліятэкі арганізавалі акцыю «Вахта памяці». Маршрут бібліюбуса выбіралі адказна – наведалі вёскі Горная Рута і Тударава.

Перад помнікам воінам і партызанам Горнай Руты, вёсачкі, што знаходзіцца між Карэлічамі і Навагрудкам і якая неаднаразова ўслаўлялася ў творах Адама Міцкевіча, зладзілі кніжную выставу «Воіны свяценыя старонкі навечно в памяці...» з навінкамі ваеннай тэматыкі. Дырэктар Карэліцкай раённай бібліятэкі Лілія Арцёх яшчэ раз адзначыла важнасць падзеі, а аўтар гэтай нататкі прачытала верш Канстанціна Сіманавы «Жди меня». Стараста вёскі Ніна Суран расказала, што для яе значыць 3 ліпеня, успомніла свайго бацьку-ветэрана, сваю родную Магілёўшчыну і прачытала верш. Жыхары, якія сабраліся да помніка, усклалі кветкі і ўшанавалі памяць хвілінай маўчання.

Далей па маршруце была вёска Тударава – таксама з ускладаннем кветак да помніка і хвілінай маўчання.

Наталля КАЗАРЭЗ, метадыст Карэліцкай раённай бібліятэкі

З 1960 па 1970 год тут працаваў гальшанскі настаўцель протаіерэй Пётр. З 1990 года ён служыў протаіерэем Канстанцінам Міхайлавічам Макрыцкім. У Трабах жыла і яго сям'я. Ён памёр у 2009 годзе.

Высокая агароджа з камяню, што перажылі час, векавыя ліпы вакол царквы... Рыштванні наўкол на будынку, новыя бліскучыя купалы, што пераліваюцца на сонцы. Гэта значыць – жыццё працягваецца. Настаяцель

прыхода іерэй Аляксандр Дзянішчыц захоўвае будынак. Абноўлены фасад і на самім будынку, і на званіцы. Храм ажывае, маладзее на вачах. І хто цяпер можа сказаць, што ён стаіць у Трабах не адно стагоддзе?..

Іван ЗАХАРЭВІЧ, м. Трабы Іўеўскага раёна

На фота: магіла протаіерэя І.Ф. Ржэцкага; царква Святых апосталаў Пятра і Паўла; святар і вернікі ў храме

Хрысціянскія святыні ў Трабах

(Заканчэнне. Пачатак у № 25–26)

Царква Святых апосталаў Пятра і Паўла

Больш за 235 гадоў не толькі ў святочныя дні, але і кожную нядзелю гучыць над Трабамі прыгожая мелодыя званоў царквы Святых апосталаў Пятра і Паўла, пабудаванай у 1784 годзе з дрэва як уніяцкая. Архіўных звестак аб храме не захавалася. Таму гэты матэрыял быў падрыхтаваны дзякуючы ўспамінам людзей сталага веку і ўласна сабраным звесткам.

Царква перабудовалася на мяжы XIX – XX стагоддзяў. Да чатырохсценнага зруба далучаная пяцігранная апсіда з бакавымі рызніцамі. Двухскільны дах трохвугольнымі застрэшкамі пераходзіць у вальмавы над апсідай; на галоўным фасадзе і над апсідай завершаны гранёнымі барабанамі з купалам. Гарызантальна ашляваная фасады прарэзаныя прамавугольнымі аконнымі праёмамі. Фронтон галоўнага фасада па вузлах завершаны дэкаратыўнымі вежачкамі з гранёнымі галоўкамі.

У малітоўнай зале перагародкай вылучаны прытвор. Над ім размешчаны хоры. Інтэр'ер быў аформлены ў пачатку XX стагоддзя. У царкве ёсць разны драўляны іканастас (выкананы з моранага пакрытага лаком дубу) у 2 ярусы, расчлянены

калонамі з разным арнаментальным дэкорам. Яго выканаў невядомы майстар з Вільні за грошы мясцовага двараніна Масюкевіча; даставілі ў Трабы ў 1901 годзе. Шлях з Вільні дадому праваслаўныя вернікі прайшлі пешшу, на руках неслі гэты твор мастацтва ў храм. Захоўваецца ў царкве і абраз XVIII стагоддзя «Узнясенне».

З асаблівым пачуццём вернікі ставяцца да памятнага абразца Георгія Пераможцы. На ім добра бачны надпіс «Икона Георгия Победоносца. Сооружена усердием членов 105-го Оренбургского полка в память 17 октября 1888 года». Са словаў старажылаў мястэчка

Наш календар

15 ліпеня споўнілася 120 гадоў з дня нараджэння вядомага паэта, празаіка, перакладчыка, крытыка, мовознаўцы, лаўрэата Літаратурнай прэміі імя Янкі Купалы (1962) Уладзіміра ДУБОУКІ.

Нарадзіўся будучы творца ў вёсцы Агароднікі, што на Пасташчынне, у сялянскай сям'і, дзе былі шэсць сыноў і адна дачка. Таму бацька ўвесь час намагаўся падзарабіць на баку, пакуль канчаткова не стаў рабочым-інструментальшчыкам Беларускай чыгункі. У 1915 годзе сям'я пераехала на сталае жыхарства ў Маскву. Уладзімір працаваў з шасці гадоў, быў падручным у маці, бацькі, старэйшых братоў.

Яшчэ ў маленстве вялікае ўражанне на У. Дубоўку зрабіла беларуская вусная народная творчасць (казкі, песні, паданні ды інш.), прыгажосць роднай прыроды. Першапачатковую адукацыю атрымаў у Манькаўскай школе. У 1912 – 1914 гадах вучыўся ў Мядзельскім двухкласным вучылішчы. У 1918-м скончыў Нова-Вілейскую настаўніцкую семінарыю; у 1924 – Вышэйшы літаратурна-мастацкі інстытут імя В. Брусавы.

Першы верш «Сонца Беларусі» апублікаваў у 1921-м у газеце «Савецкая Беларусь». У 1922 – 1925 гадах ён рэдактар беларускага выдання «Веснік ЦВК, СНК і СПА Саюза ССР», адначасова адказны сакратар прадстаўніцтва БССР пры Урадзе СССР. Член літаратурна-мастацкай арганізацыі «Маладняк» ад часу яе ўзнікнення (1923): быў адказным сакратаром Цэнтральнага Бюро, рэдактарам некалькіх нумароў часопіса «Маладняк». Першы рэдактар часопіса «Беларускі піянер». Каб пазбегнуць цензуры, некаторыя вершы друкаваў у заходнебеларускім часопісе «Беларуская культура».

У 1925 годзе разам з Адамам Бабарэкам, Кузьмой Чорным, Кандратам Крапівой, Змітраком Бядулем, Язэпам Пушчам увайшоў у ініцыятыўную групу па арганізацыі літаратурна-мастацкага аб'яднання «Узвышша». Быў у складзе рэдкалегіі аднайменнага часопіса. Хоць пастаянна жыў у Маскве, але прымаў актыўны ўдзел у беларускім літаратурным руху: старшыня маскоўскай філіі «Маладняка», друкаваў вершы ў альманахах беларускіх студэнтаў («Маладая Беларусь», «Змаганне»), з'яўляўся першым рэдактарам літаратурнай старонкі на беларускай мове (раз на два тыдні) у газеце «Гудок», быў ініцыятарам і адным з аўтараў выдадзенай у 1926 годзе ў Маскве кнігі «Якуб Колас у літаратурным жыцці». У 1924 – 1927 гадах У. Дубоўка выкладаў беларускую мову ў Камуністычным універсітэце народаў Захаду. У 1926 – 1930 гадах ён рэдактар «Збору законаў і загадаў Рабоча-Сялянскага ўрада Саюза ССР». У 1927 годзе ажаніўся з Марыяй Пятроўнай Кляўс, у іх нарадзіўся сын Альгерд.

За апублікаваны ў Заходняй Беларусі верш «За ўсе краі, за ўсе народы свету», які і сёння лічыцца скандальным, арыштаваны АДПУ СССР 20 ліпеня 1930 года па справе «Саюза вызвалення Беларусі»; 10 красавіка 1931-га асуджаны на 5 гадоў высылкі ў Яранск. У ліпені 1935-га тэрмін высылкі падоўжаны на 2 гады. У лістападзе 1937-га асуджаны на 10 гадоў пазбаўлення волі. Пакаранне адбываў у Кіраўскай вобласці, Чувашыі, на Далёкім Усходзе. У зняволенні літаратурнай працай не займаўся. Зноў арыштаваны 16 лютага 1949 года ў Грузіі. Асобай нарадай МДБ СССР у красавіку 1949-га асуджаны на 25 гадоў зняволення. Адбываў пакаранне спачатку ў тбіліскай турме, потым этапаваны ў Краснаярскі край. Канчаткова рэабілітаваны 15 лістапада 1957 года. Пасля рэабілітацыі жыў у Маскве.

Выйшлі зборнікі вершаў «Строма» (Вільня, 1923), «Трысць» (1925), «Средо» (1926), «Наля» (Масква, 1927), «Палеская рапсодыя» (1961), «Вершы» (1970), паэмы «Там, дзе кіпарысы» (1925), «І пурпуровых ветразей узвівы» (1939), кніжкі вершаваных казак для дзяцей «Цудоўная знаходка» (1960), «Кветкі – сонцавы дзеткі» (1963), «Казкі» (1968), «Залатныя зярняты» (1975), а таксама казкі «Як сніжоч да сонца лётаў» (1961), «Дзівосныя прыгоды» (1963), «Мілавіца» (1964). Выйшлі «Выбраныя творы» ў 2-х тамах (1959, 1965).

Аўтар апавесцяў для дзяцей «Жоўтая акацыя» (1967), «Ганна Асельга» (1969), «Як Алік у тайзе заблудзіўся» (1974) і кнігі апавяданняў-успамінаў «Пялёсткі» (1973). Выступаў з крытычнымі, публіцыстычнымі і навуковымі артыкуламі па пытаннях беларускай мовы, літаратуры, культуры. Вядомы і як перакладчык твораў У. Шэкспіра, Дж. Байрана, В. Брусавы, А. Пракоф'ева, П. Тычыны, Ю. Яноніса, С. Шырвані, М. Ардубады, К. Каладзе, У. Бранеўскага, Ю. Славацкага, Ду Фу ды інш.

Паэзія У. Дубоўкі вылучаецца высокай паэтычнай культурай, у свой час яна паўплывала на творчасць маладых паэтаў Пятра Глебкі, Сяргея Дарожнага, Максіма Лужаніна, Паўлюка Трусы ды інш. Многія вершы У. Дубоўкі пакладзены на музыку кампазітарамі Л. Абелёвічам, А. Багатыровым, І. Кузняцовым, М. Равенскім.

Падрываваў Алесс САЧАНКА

У. Дубоўка з сынам Альгердам і маці, Яранск, 1932 г. (з фонду БДАММ)

Прапануем чытачам урыўкі з кнігі апавяданняў-успамінаў Уладзіміра Дубоўкі «Пялёсткі».

Мой самы першы твор

Была нядзеля. Ніякай рабочай стукатні. Можаб, я доўга спаў на печы, але нейкі прыемны пах пачаў ласкатаць мой нос. Выявілася, мама пякла грэцкія бліны. Добра распазнаўшы гэта, я ўмольна папрасіў:

– Мамачка! Дай блінка!
– Ды што ты, сыноч!
Трэба ўстаць, памыцца, пацеры змовіць, тады і бліны можна есці.
– Я не ведаю пацераў!
– А без іх нічога не будзе. Прыдумай.

Я пасядзеў, пасядзеў. «Трэба маліцца! Бліны, відаць, смачныя!»

І тут мая маленькая фантазія ўзнялася на стварэнне першага ў жыцці твора, ды яшчэ якога – верлібрам!

*...Ты – наш Бог.
Твая і хата.
Твая і печ.*

*Але ж мама – наша.
Мама ўчыняла бліны.
Мама пячэ бліны.*

– Мамачка! Змовіў! Давай блін!

Маму, як яна пасля апавядала, расчуліла ў майё малітве тое, што я вышэй Бога паставіў яе працу.

Так я атрымаў першы ганарар у жыцці, не меўшы і чатырох гадоў ад нараджэння. Ганарар быў круглы, як сонейка, гарачы, як матчына ласка, спажаўны, як родная зямля.

Чорнае і беласе

Споўнілася мне восем гадоў. Квалер, як бацьце, ладны. Пачаў, зразумела, на дзятчынак паглядаць. А была ў нас адна, яе звалі Мілачка. Вучылася яна ў Вільні, у жаночым епархіяльным вучылішчы. А прыгожая, прыгажэй ад яе няма больш на свеце. І

Ажно мая слаўная паненка зашыла мае чорныя штонікі белымі ніткамі.

Усе пачалі сміяцца. Гэты выпадак запомніўся мне на ўсё жыццё. І ўжо дарослы, куды б я з дому ні адлучаўся, браў з сабой пакрысе чорных і белых нітак ды іголку, каб не клікаць нікога на дапамогу ў такой справе і не зашываць чорнае белым ці наадварот.

Янук Біюцкі

Вёску, адкуль ён быў родам, звалі Біюці. Ягонае імя – Янук. Усе звалі яго – Янук Біюцкі. Ніводзін чалавек у вочы не назваў чалавека дрэнна. А за вочы казалі:

– Гэта ж тады Янук Дурны быў у нас.

Той Янук, як я пачаў яго памятаць, – сярэдняга росту, не старога веку, так гадоў над сорак. Апраўты быў у тую вопратку, якую людзі давалі, у кожным разе – у чыстую кашулю, чыстыя белыя нагавіцы. З твару ён, я сказаў бы, нават прыгожы, але нейкі тузгань. Увесь час ягоны твар быў у руху, кожная зморшчынка нібы краталася, тугалася. Але асабліва цікавыя ў яго былі рукі. Усе людзі звярталі ўвагу на гэтыя рукі. Гэта былі не сялянскія, а нейкія панскія рукі. Іншыя нават сцвярджалі, што ён бачыць гэтымі рукамі.

– Вы звярніце ўвагу, – казалі яны, як ён аглядае дрэва. Возьме два паленцы. Памаца адно, памацае другое. Адно адразу адкіне прэч. Другое пушчае ў работу: бярэ ножык, пачынае выразаць.

І сапраўды праходзіць невялікі час – на стол стаўляе кая або кароўку, або якога звярка, або птушку. Залежна ад таго, што ён вымацаў пальцамі пры аглядзе. Прасяць дзеці зрабіць птушачку, а ён, памацаўшы дрэва, – робіць коніка. Чаму? А таму, што ён угледзеў сваімі пальцамі менавіта коніка і вызваліў яго з таго палону.

Для многіх-многіх дзятцей у нашай мясцовасці гэны Янук быў найлепшы друг. Усе мы мелі цацкі з ягоных рук, ды якія мастацкія...

Згадваючы сёння таго Януса Біюцкага, я скажу: – Не, не дурнае ён быў. Быў ён выдатны майстар-мастак, толькі ўзяў на сябе непасільны цяжар: вызваліць хараство з-пад грубай абалонкі. І надартамаці пытаецца:

– Уладзік! Што за дзівадзіўнае? У цябе штонікі заду зафастрыгаваны белымі ніткамі. Як гэта здарылася?

Павячэраўшы, я прайшоў нечага па хаце. Раптам маці пытаецца:

– Уладзік! Што за дзівадзіўнае? У цябе штонікі заду зафастрыгаваны белымі ніткамі. Як гэта здарылася?

Вялікі мастак так і сышоў са свету, не сказаўшы таго, што мог сказаць сваімі творами...

Спадчына ў небяспецы

Занядбанья могілкі з відам на лецішчы

Я заўзяты грыбнік, мяне прыцягвае сам працэс пошуку і збору. Знаходзіў падасінавікі нават там, дзе некалі былі дамы колішніх хутароў, акурат кала саміх падмуркаў. Аднойчы сустрэўся з аднакласніцаю і пахваліўся, што ў месцы, дзе быў яе хутар, назбіраў шмат грыбоў. А гэта непадалёк Глыбокага логу, бліжэй да вёскі Елянкі. І пачуў адказ, ад якога нават стала няёмка: «І мы нядаўна сям'ёй туды ездзілі на аўтамабілі. Больш ніколі не паеду. Там сэрца пачынае смылець і балець. Наплываюць успаміны». Я хуценька перавёў гутарку на іншыя тэмы. Зазначу, што мая аднакласніца перасялілася з хутара ў Навасёлкі даволі позна, прыкладна ў 1980-х. Цяпер жыве ў Мінску.

Коротка спынюся, які дзеля чаго тое перасяленне з хутароў часта праводзілася. Зразумела, апісаны выпадак будзе не характэрны, выключны...

Пачатак 1960-х. Мне 8-9 гадоў. Я падбегаю вяртаюся дахаты. Справаў назапасілася даволі. А я некалькі гадзінаў з дзецьмі за рэчкай гуляў у мячык. А трэба ж яшчэ выканаць школьнае хатняе заданне, дапамагчы бацькам па гаспадарцы. Але раптам прыпыняюся побач з невялікімі старымі могілкамі, што называюць французскімі ці ўніяцкімі. Яны размешчаны паміж дарогай Гарадок – Дубравы (найкарацейшы шлях з Гальшанаў, Крэва на Заслаўе) і рэчкай Заходняя Бярэзіна (непадалёк яна пачынае свой разбег у Нёман). Цяпер гэта стык вуліцаў Дыбоўскага в. Дубравы і Цэнтральнай в. Навасёлкі-1. А я тым часам збочваю са сцяжынікі і заходжу на могілкі. Яны яшчэ ў добрым стане. Хаця пахаванняў тут не рабілі гадоў са сто. Цераз жалезныя агароджы спрабую прачытаць на каменных помніках прозвішчы памерлых (надпісы

па-польску і на лаціне). З цяжкасцю, але ўдаецца. Здзіўляе, што ніводнага знаёмага прозвішча, што на гэты час ёсць у нашай мясцовасці. На вялікі жаль, прозвішчаў запомніць не ўдаецца. А самі пахаванні запамінаю. Самыя раннія – 1780, а самыя апошнія – 1858 год. Пэўна, заможныя людзі тут пахаваны, бо агароджы жалезныя, помнікі з граніту.

Але я спяшаюся. І так тут затрымаўся. Дома, калі даведаюцца, не ўхваляцца, што я, малы, швэндаюся па старых могілках. Хаця яны і непадалёк, метраў за 300 ад маёй хаты.

Праз год-два тут з'явіцца сядзібі перасяленцаў з хутароў Абісініі (пра іх я пісаў у № 18-19 «КГ»); а яшчэ праз дзесяць, у 1970-я, ужо студэнтам, даведваюся ад маці, што вандалы разбілі жалезныя агароджы, павалілі помнікі. І ўсё гэта затым было расцягнутае на гаспадарчыя патрэбы. Але ж з каго спытацца, калі здзейсніў тое падлетак з псіхічным адхіленням і спрабую прачытаць на каменных помніках прозвішчы памерлых (надпісы

маці было не да выхавання, яе больш цікавіла гарэлка. Цяпер на тым узгорку нічога і не нагадвае пра былыя могілкі. З другога ж боку пагорка, дзе не было помнікаў, а стаялі драўляныя крыжы і спарухнелі, людзі зрэдку бяруць для сваіх патрэбаў пясок. І выкопваюць то косткі шкілета, то чэрап... Мне вядома пра тры такія выпадкі. У адным – выкапаныя косці былі вялікі памераў, чалавеча ростам не меней за два метры (грэнадзёра). Другім разам знайшлі спарухнелы каптан з залатымі ніткамі. Што сведчыць: пахаваны быў заможны шляхціц або афіцэр.

Непадалёк хутчэй за ўсё быў касцёл або капліца. Легенда сцвярджае, што храм быў на Гарадзішчы, а пасля праваліўся ў гару. Але Гарадзішча – месца, высакаватае для храма. Хутчэй за ўсё ён быў бліжэй да могілак, а пасля знішчаны (спалены, разбураны). Знік, як скрозь зямлю праваліўся. Тое ж цяпер і з самімі могілкамі.

Гадоў 10 таму я напісаў ліст на адрас РУП «Белкартаграфія», каб на картах абзначыць месца могілак, што дало б магчымасць прыпыніць усялякую гаспадарчую дзейнасць тут. У адказ прыйшоў ліст за нумарам 1185 ад 17 снежня 2008 года з падзякаю за пазіцыю. Паведамлялася таксама, што на іх адрас павінен прыйсці афіцыйны дакумент ад выканаўчых органаў. На гэтым усё і закончылася.

Атрымліваецца, вялікія войны могілкі перажылі, а вайну з вандаламі – не.

Высылаю здымкі месца, дзе былі могілкі. Усе яны зроблены ад берага рэчкі Заходняя Бярэзіна, бо ад дарогі пагорак амаль цалкам закрыты дзвюма сядзібамі. Іх гаспадары хутчэй за ўсё і не ведаюць пра колішнія кладзі. У адным доме жыве ўнук былога гаспадара, а ў другім (тут акурат і жыў падлетак, які бурый пахаванні, сядзібу перапрадавалі разоў з пяць) улётку жыўць людзі з Мінска.

Юсіф ПАЎКАЛАС,
в. Навасёлкі-1

Маладзечанскага раёна

На фота: від на колішнія могілкі ад ракі, бачныя месцы, дзе людзі бралі пясок

Песні продкаў у сонечны ранак

У рамках Года малой радзімы пры канцы чэрвеня ў нашым раёне прайшоў міжрэгіянальны чатырохдзённы фестываль «Место встречи – БОГУшевичи». У найпрыгажэйшым утульным кутку Бярэзінскага раёна – аграгарадку Багушэвічы – сабраліся ўдзельнікі з розных абласцей Беларусі, прыхільнікі здаровага ладу жыцця, духоўнага развіцця і беражлівага стаўлення да прыроды.

Галоўнаю пляцоўкай фестывалю абралі мясціну непадалёк касцёла Божлага Цела. Гэты помнік архітэктуры з'яўляецца спецыяльнай візітэўкай паселішча. Тут удзельнікі фестывалю зладзілі працоўны дэсант – прыбралі тэрыторыю. Былі ў праграме таксама прабежкі, купанне ў рацэ, заняткі ёгай на святанні. Для гасцей фестывалю праводзіліся майстар-класы па прыгатаванні карысных вегетарыянскіх страваў, паборы і скарыстанні даікаралых раслінаў, ачыстцы арганізма.

Адной з цэнтральных падзеяў фестывалю – у дзень летняга сонцастаяння 21 чэрвеня – стала свята сонца з карагодамі, традыцыйнымі спевамі, абрадамі, што сягаюць у часы шанавання продкамі сонцавароту.

Адным з накірункаў фестывалю стала папулярная творчыя здольнасцяў удзельнікаў. Калі чалавек пераходзіць да здаровага ладу жыцця, у яго адкрываюцца здольнасці да музыкі, малявання, складання вершаў... Што і было прадэманстраванае пад час музычна-паэтычнай вечарыны. Самадзейныя артысты імправізаванага канцэрта чыталі ўласныя вершы і творы класікі, выконвалі песні пра сяброўства і каханне. А таксама – дзяліліся ўражаннямі ад сумеснага баўлення часу.

Рыта ЯФРЭМЕНКА,
культурганізатар
Багушэвіцкай сельскай
інтэграванай бібліятэкі
Бярэзінскага раёна

Народ не загіне, пакуль яму вяшчун спявае!

Згадкі з нагоды юбілею Салаўя беларускага мацерыка Міхала Забэйды-Суміцкага

Міхал Іванавіч у сваёй кватэры 3 жніўня 1972 г.

У 1970-х гг. я напісаў верш «На ўсе вякі», дзе «выляталі салаўі са слоў Забэйды» і выяўлялася Радзіма «з-пад крыла ашчадных і царплывых сноў Забэйды». Я радаваўся, узгадваючы славу тага спевака, што «яшчэ адна вясна яго знайшла!» Але 6 студзеня 1978 г. змаркоціўся, калі атрымаў ад Міхала Іванавіча ліст з такімі словамі: «Моцна хварэю і не ведаю, ці яшчэ адна вясна мяне знойдзе». Знайшла! І з'явіўся гэты верш у перакладзе Алены Таболіч на англійскую мову, пазней на французскую, быў змешчаны ў паэтычным зборніку. Пазней з верша кампазітарам Алегам Чыркуном была створаная песня «Салаўіная страла», у 2006 г. змешчаная ў спеўніку «Дабравест».

А першыя запевы з палёў Забэйды я, курсант факультэта журналістыкі Львоўскага ваенна-палітычнага вучылішча, знайшоў у архівах Львоўскай нацыянальнай навуковай бібліятэкі АН Украіны імя Васіля Стэфаніка. Сярод іншых неверагодных знаходак для беларуса са школьнай адукацыяй мяне асабліва ўзрушыў архіў польскага часопіса «Sygnaly», для якога пісалі артыкулы і беларусы Вільні. З дзясяткаў выяваў трапіла на вочы і такая: «Міхась Забэйда-Суміцкі, саліста оперы». Чытаю на адвароце фотакарткі: «Вельмі паважанай пані Марысі Штутовічанцы на памятку аб канцэрце 5 мая 1938 г. у Вільні. М. Забэйда. 5-V-1938».

Пра Забэйду мне яшчэ ў Мінску цікава распавёў наведнік Прагі пісьменнік Язэп Семяжон. Прайшоў час, і калі на канцэрце ў філармоніі выступаў акампаніатарам піяніст Альфрэд Голечэк з Прагі, я асмеліўся ў перапынку запытацца ў яго пра Забэйду. Чэх з радасцю адказаў, што часта выступае са спеваком на канцэртах, і даў няпоўны яго адрас. У лістападзе 1966 г. я напісаў ліст паважанаму прафесару і праз некаторы час атрымаў адказ ад паўсюль занагаў ў Празе жыхара.

Перапіска з дзядзькам Міхалам доўжылася некалькі гадоў. Вось 13 лютага 1974 г. атрымаў з Прагі ліст. Прывяду толькі адну цытату: «Твой верш "І застануся песняй" мне вельмі спадабаўся. Спадабаўся ён і Янку Шпаку, які сказаў: "Малайчына Панізьнік". Узяў твой адрас. Будзе табе пісаць». З Я. Шпаком, навукоўцам і перакладчыкам, трымаю сувязь да гэтага часу.

Творчы і жыццёвы шлях Спевака я пранікнёна вывучаў цягам дзесяцігоддзяў.

Шляхі жыцця нашага суайчынніка накручаны на планету: ад Маладзечна (1914 – 1915) да Смаленска (1918), ад Усць-Калманскага непадалёк Барнаўла да Харбіна (1929 – 1932). А яшчэ былі такія прыстані: Шанхай, Гангонг, Сінгапур, Бамбей, Каломба, Порт-Саід, Венецыя і Мілан. Аднаго разу Міхал Іванавіч пахваліўся падарункам міланскага прафесара Фернанда Карпі з аўтографам (цытую ў перакладзе): «Майму даражэйшаму вучню сеньёру Міхалу Забэйду на добры ўспамін і з найлепшымі пажаданнямі. Фернандо Карпі».

Пасля Італіі першае выступленне ў 1935 г. было на Бацькаўшчыне – у Ружанах. Потым Забэйду сустракалі Баранавічы, Брэст, Бе-

ласток, Вільня, Варшава. У 1940 г. з пакутаў Варшавы яго ўратавала Прага. Пісаў Міхал Іванавіч: «Удалася мне песня Б. Сметаны "Кдо в златэ струны заграг зна..." З яе зместу вынікае: "Той народ не загіне, пакуль яму вяшчун спявае; бо песня ў небе народжаная – і ў смерць жыццё ўлівае". Слухачы акупаванай немцамі Прагі зразумелі сэнс песні і дамагаліся паўтору... А потым мяне клікалі ў гестапа».

М. Забэйда-Суміцкі выступаў у Рызе ў 1937 – 1938 гг., у врасні 1943 г. беларускія актывісты Латвіі здзілі выступленні спевака ў Рызе, Даўгаўпілсе, Краславе, Індры, Лудзе, Зілуце, Пасіене. Акампаніатарам на гастрольна была настаўніца спеваў у І Рыжскай беларускай школе Вольга Бароўская, жонка Уладзіміра Пігулеўскага. А 28 верасня латышы запрасілі пражскага гошця выступіць з канцэртам ва ўніверсітэцкай зале Рыгі.

Дзівосы, але праз 20 гадоў Міхал Іванавіч зноў правёў вялікае творчае турнэ. У 1963 г. па запрашэнні Міністэрства культуры БССР ён здзяйсняў гастрольную паездку па Беларусі. На дзесяці мвах свету гучалі песні на яго канцэртах у Мінску, Гродне, Ваўкавыску, Слоніме, Лідзе, Баранавічах, Віцебску, Магілёве, Гомелі. Архіў нагадаў надпіс на адвароце гастрольнага фотаздымка, дзе заснятыя Максім Танк, Янка Брыль, Ларыса Александровіч, Язэп Семяжон, Міхась Забэйда-Суміцкі, Пімен Панчанка, Ян Скрыган, Рыгор Цішчанка: «Дарагі і паважаны Міхась Іванавіч! Мы, студэнты БДУ імя У.І. Леніна і ўся моладзь зямлі беларускай, выказваем Вам сардэчнае дзякуй за тры незабыўныя дні, калі мы чулі Ваш цудоўны голас, бачылі Вас на сваёй роднай бацькаўшчыне!!! Гэтыя хвалюючыя хвіліны сустрэчы мы захаваем у сваім сэрцы на ўсе жыццё і будзем расказваць аб іх сваім дзецям, які аб найдаражэйшым падарунку. Ад душы жадаем Вам доўгіх год жыцця і вялікага шчасця! Мінск, 15 мая, першы канцэрт. Мікола Пашкевіч, Вячаслаў Рагойша, Леанід Акаловіч».

Узрушыла мяне такое выказванне самога спевака, вычыта-

нае ў кнізе «Мастацтвам за мір»: «Паводле таго, што я чытаў пра сябе ў друку, павінен быў нарадзіцца, прынамсі, у трох, ці нават чатырох месцах: гэта – Шэйпічы, Несцяровічы і проста на лузе – на сенакосе!». І я напісаў верш «Несцяровіцкі сенакос», як быццам ад імя несцяровіцкага гаспадары...

У 1990 г. пры Нацыянальным культурна-асветным цэнтры імя Ф. Скарыны дзякуючы старанням Адама Мальдзіса ўслед за Аб'яднаннем сяброў польскай культуры было створанае Аб'яднанне сяброў чэшскай і славацкай культуры імя М.І. Забэйды-Суміцкага. Яго спадкаемцамі ў Празе захацелі стаць Вацлаў Жыдліцкі, Міласлаў Зіма, Надзея Кастэцкая. Адным з першых мерапрыемстваў стала вечарына, прысвечаная Забейду, у Беларускам дзяржаўным універсітэце. Яе праводзіла доктар Ірына Шаблюўская, выступалі Ганна Сурмач, Іван Шпак, Надзея Батурыцкая, Янка Саламевіч. Пазней мне пры Доме дружбы даверылі выконваць абавязкі старшыні таварыства «Беларусь – Чэхія».

І яшчэ адно вяртанне Забейды-Суміцкага. У Львове я пачаў супрацоўнічаць з рэдакцыяй газеты «Голас Радзімы». Аднаго разу перадаў для публікацыі матэрыял, атрыманы з рук дзядзькі Міхася ў Празе. Гэта манаграфія Міколы Шчаглова «Беларускі салавей (Міхась Забэйда-Суміцкі)», яе змясцілі ў нумарах 5 – 10 за 1994 г. Быў і мой уступны артыкул «Яшчэ адно вяртанне Забейды-Суміцкага», а ў тэкстах Мікалая Мікалаевіча Шчаглова-Куліковіча (паэта, этнографа, кампазітара, педагога, дырыжора, аўтара операў, сімфоніяў, вакальных твораў) чытач знайшоў цікавыя дадаткі – вершы Алеся Салаўя, Янкі Сіпакова, Сяргея Грахоўскага, Максіма Танка, Віктара Шведа, Рыгора Барадзіліна. Сам жа Шчаглоў закончыў даследаванне словамі: «Беларусь ніколі не забудзе свайго салаўя».

А праз год Беларускае таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі правяло вечарыну, прысвечаную 95-годдзю беларускага спевака М. Забей-

ды-Суміцкага. На запрашалніку быў змешчаны верш Наталлі Арсеневай «Салавей». У выступленні А. Мальдзіс прапанаваў адкрыць мемарыяльную дошку ў Празе на доме, дзе жыў Забейда-Суміцкі, і выдаць кнігу ўспамінаў пра яго.

І да 100-годдзя Спевака ў Доме дружбы была зладжаная вечарына, дзе выступалі Віктар Скоробагатаў з «Беларускай капэлай», Алякс Бажко, якому Забейда дапамог калісьці паступіць на вучобу ў Варшаўскую кансерваторыю, прамаўлялі Н. Батурыцкая, Ганна Запартыка, А. Мальдзіс. С. Грахоўскі і я чыталі вершы-прысвячэнні Забейду-Суміцкаму. Аўтар гэтых радкоў падзяліўся згадкаю, як мы блукалі па Празе, сустракаючы ўдзячных вучняў славу тага педагога, як у 1973 г. на развітанне дзядзька Міхал падарыў мне на памяць аб нашым супрацоўніцтве чэшскі погар-келіх. Ва ўдзячнасць за гэты звонка-светлы дарунак і напісаны быў новы верш «Келіх Забейды», дзе ёсць такія радкі:

*Сыходзілі дні з маладога папаса.
Крутымі шляхамі планіда вяла.*

*І маціна кварта сіроцкага квасу
паўнюткай ніколі ў руках*

не была.

*І выказаў спадзеў, што:
Яшчэ запяе нам*

Забейда-Суміцкі!

*Над матчынай квартай
абсыпецца гром.*

*Збярэцца раса
ля самотнай сунічкі.*

*Напоўніцца келіх
жывым серабром.*

Тады Святлана Берасцень у газеце «ЛіМ» напісала: «Застаецца спадзявацца, што 110-я ці 120-я гадавіна будзе адзначана з большым размахам, ва ўрачыстай абстаноўцы, з адкрыццём помніка Забейду на яго роднай Пружаншчыне». Магу дадаць: хто будзе блаўцаць па Пружаншчыне, то непадалёк Шэйпічаў напатакзе вялізны валун з памятнай мемарыяльнай дошкай ў гонар зямляка.

А Келіх духоўнай існасці Забейды нападунецца жывым срэбрам. Залетася 25 красавіка ў Маладзечне прайшла навукова-краязнаўчая канферэнцыя «Міхась Забейда-Суміцкі і беларуская песня». У бібліятэку імя Максіма Багдановіча запрасіў на сустрэчу цікавых асобаў супрацоўнік бібліятэкі, краязнаўца, літаратар, выдавец Міхась Казлоўскі. Да выступоўцаў Вячаслава Чамярыцкага, Алеся Горбача, Сяргея Чырына, Віктара Шніпа, Уладзіміра Мароза далучыўся і я.

Пра творчыя ўздымы нашага героя і паэт Сяргей Крывец калісьці выказаўся: «Так, мы горды і рады за свайго спевака». «Сваім» лічыў Забейду і чэх Владзіслаў Марцінец: «І тую пераможную красу і зачараванне Вашымі песнямі магу вытлумачыць толькі так: цудоўныя музычныя пазмы перажывае, адчувае і творыць шляхотнай адухоўнасцю, гарачым сэрцам мастак, чала каторага дакрануўся геній».

І сёлета мы нядаўна адзначылі 120-годдзе яшчэ аднаго генія нашай вякоўнай зямлі.

*Сяргей ПАНІЗЬНІК
Фота аўтара*

Ліпень

20 – **Гальяш Леўчык** (сапр. Ляўковіч Ляля Міхайлавіч; 1880, Слонім – 1944), паэт, прэзаік, перакладчык, фалькларыст – 140 гадоў з дня нараджэння.

22 – **Акулёнак Пётр Сяргеевіч** (1910, Талачынскі р-н – 1996), танцоўшчык, балетмайстар, педагог, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі – 110 гадоў з дня нараджэння.

23 – **Брэтцар Якуб** (1690, Пінск – 1733), жывапісец, аўтар абразоў і шматлікіх размалёвак інтэр’ераў беларускіх касцёлаў – 330 гадоў з дня нараджэння.

23 – **Карнеева Ніна Аляксееўна** (1920 – 2007), актрыса, народная артыстка Беларусі – 100 гадоў з дня нараджэння.

24 – **Гаява Алена Антонаўна** (1970, Мінск), артыстка балета, заслужаная артыстка Беларусі – 50 гадоў з дня нараджэння.

24 – **Сінельнікава Людміла Мікалаеўна** (1950), балерына, заслужаная артыстка Беларусі – 70 гадоў з дня нараджэння.

25 – **Крчкоўскі Юльян Фаміч** (1840, Жабінкаўскі р-н – 1903), фалькларыст, этнограф, гісторык, археограф, педагог – 180 гадоў з дня нараджэння.

27 – **Дэкларацыя аб дзяржаўным суверэнітэце БССР**, акт урачыстага абвешчання суверэнітэту краіны, першы афіцыйны крок да незалежнасці Беларусі новага часу (Мінск; 1990) – 30 гадоў з часу прыняцця Вяроўніным Саветам БССР.

28 – **Белацаркоўскі Рыгор Якаўлевіч** (1945), акцёр, народны артыст Беларусі – 75 гадоў з дня нараджэння.
28 – **Генадзь Тумаш** (сапр. Тумас Яўген Змітравіч; 1940, Дзяржынскі р-н), паэт, прэзаік, перакладчык – 80 гадоў з дня нараджэння.

28 – **Даўгяла Алег Міхайлавіч** (1940, Мінск), жывапісец, які працуе ў пейзажным і бытавым жанрах станковага жывапісу, – 80 гадоў з дня нараджэння.

28 – **Хесін Барыс Якаўлевіч** (1945), жывапісец, графік, акварэліст – 75 гадоў з дня нараджэння.

31 – **Вішнявецкі Міхал Тамаш** (1640 – 1673), кароль польскі і вялікі князь літоўскі, удзельнік вайны Расіі з Рэччу Паспалітай 1654 – 1667 гг. – 380 гадоў з дня нараджэння.

Чарговы рэкорд салаўінай Беларусі

Сёлета салаўі так актыўна спявалі, а людзі так актыўна заносілі салаўіныя месцы на інтэрактыўную карту, што быў пабыты леташні рэкорд. Грамадская арганізацыя «Ахова птушак Бацькаўшчыны» (АПБ) падвела вынікі акцыі «Салаўіная карта».

Салаўі актыўна спяваюць у траўні і першай палове чэрвеня. Арганізацыя заклікала ўсіх заносіць на анлайн-карту кропкі салаўіных месцаў і ўдзельнічаць у конкурсе-флэшмобе #салаўіныявечары2020. У выніку на «Салаўіную карту» сёлета ўдзельнікі акцыі занеслі 638 назіранняў – роўна на сотню болей, чым летась.

Больш за ўсё назіранняў салаўёў сёлета адзначана ў Мінску і Мінскай вобласці – 285. Традыцыйна шмат салаўіных назіранняў у Брэсцкай вобласці – 157.

Салаўя можна пачуць у вёсцы Вялікая Раёўка Капыльскага раёна. Ён жыве на тэрыторыі нежылых дамоў з садамі і густымі хмызамі. Спявае не толькі ўвечары і зранку, але бы-

вае, і ўдзень, – расказвае ўдзельніца акцыі Алена Мазалеўская.

Алена Клішэвіч, якая адзначыла на інтэрактыўнай карце салаўінае месца ў Любанскім раёне, зазначыла:

– З маленства памятаю, што салаўі тут жылі. Прайшло 30 гадоў, а яны ўсё яшчэ тут!

Чым больш салаўіных месцаў вядома, тым больш шанцаў захаваць іх некранутымі: па выніках сваёй штогадовай акцыі АПБ звяртаецца да абласных адміністрацыяў з рэкамендацыямі для гарадскіх службаў па захаванні месцаў гнездавання салаўёў. Гэтыя птушкі гняздуюцца ў зарасцях на зямлі і шукаюць корм у апалым леташнім лісці, таму важна захаваць кусты, асабліва пры вадзе, участкі з высокай травой і не прыбіраць лісце пад дрэвамі і хмызамі.

Спецыяліст АПБ па акцыях і кампаніях Наталля Саракавік сказала:

– Вельмі радасна, што з кожным годам усё больш людзей далаваецца да

акцыі. Усё новыя людзі даведваюцца пра магчымасць не толькі паслухаць салаўёў, але і дапамагчы захаваць месцы іх пражывання ў межах гарадоў. Сёлета, як нам здаецца, адзінокія прагулкі ў парках былі як ніколі актуальнымі, што, верагодна, дашло да зафіксаваць большую колькасць сустрэчаў з салаўямі. Спадзяемся, яны пакінулі прыемныя ўспаміны. З нецярпеннем чакаем новага сезона салаўіных песень!

А пакуль салаўі адспявалі, можна атрымаць асалоду ад іх чароўнага спеву, пазваніўшы на нумар +375 (44) 500-66-12.

Нагадаем, што «асабістыя нумары» ў салаўя і яшчэ дзевяці беларускіх птушак з’явіліся ў межах ініцыятывы АПБ «Выйдзі на сувязь з прыродай!», якая ажыццяўляецца пры падтрымцы кампаніі А1 і валанцёрскай каманды «Кратон» (пра тое нашае выданне падрабязна пісала ў № 20. – «КГ»).

Паводле паведамлення ГА «АПБ»

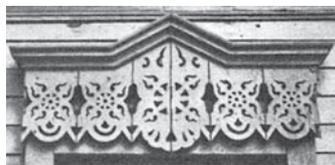
Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

ПРАПІЛОЎКА – тэхніка стварэння ажурнага скразнага ўзору на дошках для аздаблення збудаванняў.

На дошку ад рукі ці па шаблоне наносіць малюнак, з якога лучкавой пілою з вузкім палатном (лобзікам) выдаляюць адпаведныя участкі фону. Пашырылася ў канцы XIX ст.

Аздаблялі прапілоўкай ліштвы вокнаў (раслінны, геаметрычны, зааморфны ўзоры). Найбольшае пашырэнне меў матыў з выглядзе 2-х S-падобных раслінных завіткаў, павернутых у процілеглыя бакі. Закрыліны па краях страхі і карнізы па перыметры зруба выпілоўваліся па ніжнім краі ў выглядзе паўкругаў, зубцоў. Вільчакі мелі контуры дзвюх

Прапілоўка ў ліштвах жылога дома ў г. Хойнікі

Прапілоўка ў ліштвах жылога дома ў в. Падбярэзе

галоўнаў каны, рагоў, птушак, кветак і інш.

Асаблівай дасканаласці і багацця матываў прапілоўка дасягнула на Гомельшчыне, Віцебшчыне, Магілёўшчыне (напр., веткаўская разьба). У наш час прапілоўка бытуе паўсюдна, пераважна ва Усходняй і Цэнтральнай Беларусі, і з’яўляецца адным з самых пашыраных відаў сучаснага народнага дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва. Ёю аздабляюць ліштвы, франтоны, вільчакі, вуглы, веранды, ганкі, вароты, брамы. Традыцыйны раслінны і геаметрычны дэкор дапаўняецца сучаснай эмблематыкай. Ажурны прапілаваны малюнак часта падкрэсліваецца паліхромнай размалёўкай.

ПРАСЭЧКА на метале – тэхніка дэкаравання скразным ажурным (выразаным ці выбітым штампамі) малюнкам утылітарных

і мастацкіх вырабаў з ліставага металу.

На кавалак ліставага металу адрукі ці па шаблоне наносіць контуры малюнка, потым яго выразаюць нажніцамі, высякаюць зублам ці спецыяльнымі штампамі, рабочая частка якіх мае выгляд адпаведнай фігуры. У дробных вырабах дэкаратыўна-ўжыткавага характару прасечка нярэдка спалучаецца з эмалямі, залачэннем і інш.

Ужываецца пры стварэнні посуду, дэкаратыўных насценных панно, элементаў архітэктурнага ўбрацтва і інш.

На тэрыторыі Беларусі прасечка шырока ўжывалася ў XVII – XVIII стст. пры аздабленні срэбных і латунных абкладаў абразоў і кніг, літургічнага посуду і інш. Майстры таго часу: П. Слжык, Мікіта, Пархом, С. Шаўкуловіч, С. Лаўчук і інш.

(Заканчэнне артыкула будзе)

Аздабленне прапілоўкай элементаў жылога дома ў г. Ветка